

درس آشنایی با رجال و درایه استاد سید مجتبی نوره مفیدی

تاریخ: ۲۷ فروردین ۱۳۹۱
مصادف با: ۲۳ جمادی الاولی ۱۴۳۳
جلسه: ۲۸

موضوع کلی: جوامع روایی ثانوی
موضوع جزئی: مستدرک الوسائل
سال: دوم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

مستدرک الوسائل:

مؤلف کتاب:

بعد از بررسی بعضی از مصادر و منابع کتاب و سائل الشیعه به بررسی کتاب مستدرک الوسائل می پردازیم. مؤلف کتاب مستدرک مرحوم میرزا حسین نوری معروف به محدث نوری یا حاجی نوری است که در سال ۱۲۵۴ ه.ق متولد شد و در سال ۱۳۲۰ ه.ق دار فانی را وداع گفت و در نجف اشرف در حرم امیرالمؤمنین (ع) بخاک سپرده شد. داستان زندگی ایشان مفصل است که ما فعلاً قصد نداریم به زندگی نامه ایشان بپردازیم ایشان سفرهای متعددی به عراق داشته لکن مدت کوتاهی در محضر شیخ انصاری بوده و مدت بیشتری را مصاحب میرزا محمد حسن شیرازی معروف به میرزای بزرگ بوده و مشاور میرزا هم بوده است و نزد مرحوم ملا علی کنی هم شاگردی کرده و شاگردان مهم و مبرزی هم داشته از جمله مرحوم شیخ عباس قمی (م ۱۳۵۹ ه.ق) صاحب کتاب مفاتیح الجنان، مرحوم شیخ فضل الله نوری (م ۱۳۲۷ ه.ق)، سید عبد الحسین شرف الدین (م ۱۳۲۵ ه.ق)، مرحوم میرزا جواد آقای ملکی تبریزی (م ۱۳۴۳ ه.ق)، مرحوم کاشف الغطاء (م ۱۳۷۳ ه.ق) و مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی (م ۱۳۹۸ ه.ق). آنچه ذکر شد مختصری درباره مؤلف کتاب مستدرک الوسائل بود.

اهمیت کتاب:

مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی درباره محدث نوری و کتاب مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل می فرماید: «یجب علی عامّة المجتهدین الفحول أن یطلعوا علیها و یراجعوا إلیها فی استنباط الأحکام عن الأدلة کما یتّم لهم الفحص عن المعارض و یحصل الیأس عن الظفر بالمخصّص»؛ می گوید بر همه مجتهدین بزرگ لازم است که به کتاب مستدرک اطلاع داشته باشند و وقتی می خواهند از ادله، احکام را استنباط کنند برای تمام شدن فحص و یأس از ظفر به مخصّص، ناچارند به این کتاب مراجعه کنند؛ یعنی اگر کسی به کتاب مستدرک رجوع نکند فحص او در ادله و معارض ناقص است. خود شیخ آقا بزرگ تهرانی شاگرد مرحوم آخوند هم بوده است و به نقل از مرحوم آخوند می گوید مرحوم آخوند در حضور بیش از ۵۰۰ نفر از شاگردانش که همگی یا مجتهد یا قریب الاجتهاد بودند فرمود: حجت برای مجتهد در عصر ما قبل از رجوع به مستدرک و اطلاع بر احادیث آن تمام نیست. ایشان در ادامه می گوید خود مرحوم آخوند به این سخن عمل می کردند و بعد از درس جلسه ای خصوصی داشتند که خواص اصحاب و شاگردانشان در آن جلسه شرکت می کردند که

ظاهراً جلسه استفتاء مرحوم آخوند هم بوده است و اگر سؤال یا فرعی پرسیده می‌شد ایشان دستور می‌دادند که به کتاب مستدرک مراجعه کنند و احادیث آن کتاب را که به فرع مورد نظر مربوط می‌شد برای او بخوانند و بعد از اینکه احادیث مورد نظر خوانده می‌شد نظر خود را اعلام می‌کردند؛ یعنی مرحوم آخوند ضمن اینکه به بقیه توصیه می‌کردند بدون رجوع به مستدرک فتوا ندهند خودشان هم در جلسه استفتاء همین کار را می‌کردند.

سؤال: با اینکه این همه توصیه شده که به کتاب مستدرک مراجعه شود چرا مورد توجه و اقبال معاصرین از علماء قرار نگرفته و به آن ارجاع داده نمی‌شود و به کتاب وسائل الشیعه ارجاع داده می‌شود.

استاد: اولاً: این طور نیست که ارجاع داده نشده چون روایاتی که در وسائل نیامده عمدتاً در مستدرک نقل شده و بعضاً به آن هم ارجاع داده می‌شود. ثانیاً: عدم ارجاع به معنای عدم رؤیت یا عدم اطلاع بر روایات کتاب مستدرک نیست. ثالثاً: شاید روایاتی که در مستدرک وجود دارد به نظر آنها ضعیف الدلالة یا ضعیف السند باشد و به همین خاطر از ارجاع به آن روایات خود داری کرده‌اند. رابعاً: شاید بخش عمده‌ای از مضمون روایات مستدرک همان باشد که در وسائل آمده است و ضرورتی نبوده که به مستدرک ارجاع داده شود. خامساً: رجوع به مستدرک برای این است که انسان ببیند روایات موجود در کتاب وسائل الشیعه معارض و مخصص دارد یا نه، حال اگر روایتی در مستدرک وجود داشته باشد که مخصص و معارض روایات وسائل نباشد بلکه مؤید روایات وسائل باشد نیازی به ارجاع به آن روایت نیست.

عمده‌ترین اثر محدث نوری کتاب مستدرک الوسائل است. البته ایشان کتب دیگری هم دارد مثل *جنت المأوی* که پیرامون ملاقات بزرگان با امام عصر (عج) در عصر غیبت کبری است، *النجم الثاقب* که راجع به مسئله غیبت امام عصر (عج) نوشته است. پر سر و صداترین اثر محدث نوری *فصل الخطاب* است که پیرامون تحریف قرآن نوشته است و در آن قائل به تحریف قرآن شده و الآن هم یکی از اتهاماتی که متوجه شیعه است همین مسئله تحریف قرآن است که مخالفین، به کتاب *فصل الخطاب* محدث نوری بر علیه شیعه استناد می‌کنند و با اینکه ردیه‌های زیادی هم بر این کتاب نوشته شده اما با توجه به اینکه محدث نوری یکی از محدثین بزرگ شیعه محسوب می‌شود مخالفین از این کتاب بر علیه شیعه استفاده می‌کنند و می‌گویند شیعه قائل به تحریف قرآن است.

انگیزه تألیف کتاب:

محدث نوری در مقدمه کتاب مستدرک می‌فرماید: صاحب وسائل از بین کتب روایی علماء سلف روایات پراکنده‌ای را جمع کرده که هیچ مجتهدی برای استنباط احکام از آن روایات بی‌نیاز نیست ولی ما با مراجعه به کتب روایی روایاتی را پیدا کردیم که در کتاب وسائل نیامده است و روایاتی که در کتاب وسائل نیامده چند قسم‌اند؛ یک قسم روایاتی است که در کتب روایی معتبر قدیمی بوده ولی به دست شیخ حر عاملی نرسیده تا آنها را در کتاب وسائل بیاورد، قسم دوم هم روایاتی است که در کتاب‌هایی آمده که شیخ حر عاملی به نام مؤلف آن کتاب دسترسی پیدا نکرده ولی ما نام آن کتاب‌ها را در خاتمه مستدرک آورده‌ایم و برای ما اعتبار آن کتاب‌ها ثابت شده و نام مؤلف آن کتب هم روشن شده لذا کتاب‌هایی

بوده که روایات آنها برای ما قابل قبول بوده است، قسم سوم روایاتی است که در کتاب‌هایی بوده که در دست شیخ حر عاملی بوده اما ایشان این روایات را نیاورده است؛ یعنی در همان منابع و مصادر و سائل که خود صاحب و سائل به آنها استناد می‌کند روایاتی وجود داشته که صاحب و سائل نیاورده است و ما آنها را در مستدرک ذکر کرده‌ایم حالا یا صاحب و سائل آنها را عمداً ذکر نکرده و یا غفلت کرده و آنها را نیاورده لذا دیدیم بهترین عبادت و اعمال برای قرب به خداوند متعال جمع‌آوری این روایات و الحاق آنها به و سائل است چون در جمع‌آوری این روایات منافع عظیمی وجود دارد که بزرگ‌ترین منفعت این است که دین با این روایات کامل می‌شود و شریعت پیامبر(ص) با این روایات درخشان‌تر می‌شود.^۱ پس با توجه به آنچه که خود مؤلف در مقدمه کتاب مستدرک الوسائل فرموده است هدف عمده از نوشتن کتاب مستدرک در حقیقت ضمیمه کردن یک مجموعه‌ای از روایات است که در و سائل نیامده است.

ساختمان کتاب:

به طور کلی کتاب مستدرک، کامل‌کننده کتاب و سائل است و از ملحقات و سائل محسوب می‌شود، ۱۸ جلد دارد که ۹ جلد خاتمه مستدرک است که در خاتمه هم ۱۲ فائده ذکر شده است، ترتیب ابواب کتاب مستدرک هم مثل ابواب و سائل است و دقیقاً از همان بابی که و سائل شروع کرده شروع می‌کند تا به آخرین باب می‌رسد. تعداد روایاتی که در مستدرک آمده بر طبق شمارش مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی ۲۳۵۱۴ روایت است و ابواب آن ۵۴۲۶ باب است.^۲ البته در تعداد روایات این کتاب اختلاف است مثلاً طبق چاپ آل البیت تعداد روایات این کتاب ۲۳۱۲۹ روایت است البته تعداد روایات با توجه به نوع شمارش یا نسخی که در این رابطه وجود دارد فرق می‌کند.

«والحمد لله رب العالمین»

۱. مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۶۱.
۲. الذریعة، ج ۲۱، ص ۸.